

‘Lleiafrif Model’ Chwalu’r Tawelwch: Adroddiad Prosiect Community Hack ar Hiliaeth Wrth-Asiaidd

Dr Yan Wu, Dr Matthew Wall, Dr Nicholas Micallef, a Dr Irene Reppa

Awdur gohebiaeth:

Dr Yan Wu
Ysgol Diwylliant a Chyfathrebu
Cyfadran y Dyniaethau a'r Gwyddorau Cymdeithasol
Prifysgol Abertawe
Parc Singleton
Abertawe
SA2 8PP
ffôn: 01792 513273
E-bost: y.wu@abertawe.ac.uk

Cydnabyddiaethau

Hoffem ddiolch o galon i'r unigolion a'r grwpiau canlynol yr oedd eu cyfraniadau'n allweddol wrth gwblhau'r adroddiad ymchwil hwn.

Mae gyrfa eang yr Athro Uzo Iwobi fel cyfreithiwr, academydd, ac ymarferydd cydraddoldebau, gan gynnwys sefydlu Race Council Cymru a gweithredu fel Cynghorydd Polisi Arbenigol ar Gydraddoldebau i Lywodraeth Cymru, wedi dylanwadu'n fawr ar ein dealltwriaeth o gydraddoldeb ar sail hil yng Nghymru. Rydym wedi gwerthfawrogi eich cefnogaeth a'ch doethineb cadarn yn fawr.

Mae'n anodd dychmygu'r prosiect hwn heb y cymorth gan aelodau ymroddedig Cymdeithas y Tsieineaidd yng Nghymru (CIWA). Yn benodol, rydym yn diolch i sefydlydd CIWA a'i Phrif Swyddog Gweithredol, Ms Shirley Au-Yeung. Mae eich ymrwymiad a'ch eiriolaeth dros gymunedau ethnig lleiafrifol wedi cyfoethogi ein hymchwil ac wedi sicrhau y caiff lleisiau sydd wedi'u tangynrychioli eu clywed.

Wrth gynnal yr ymchwil hon, rydym wedi cwrdd ag aelodau staff tîm Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol, dan arweinyddiaeth effeithiol Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder Cymdeithasol, y Trefnydd a'r Prif Chwip, y Gweinidog Jane Hutt, ac wedi derbyn cyngor ganddynt. Diolch yn fawr i'r Gweinidog, Ms. Rajvi Glasbrook, Mr Riaz Hassan, Ms Uche Williams, Mr David Jones ac eraill am eich ymrwymiad i gefnogi lleiafrifoedd ethnig ac ymchwilwyr wrth hyrwyddo amrywiaeth a chynhwysiant yng Nghymru.

Rydym yn ddiolchgar iawn i'r holl unigolion a gymerodd ran yn yr ymchwil hon. Mae eich parodrwydd i rannu eich profiadau a'ch persbectifau yn ffurfio seiliau'r astudiaeth hon. Yn benodol, hoffem ddiolch i Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu, Kasia Hyett (SWP57747) a Mark Thomas (SWP53937), a Chwnstabl (yr heddlu) Kayleigh Beasley (SWP5624) am fynychu'r digwyddiad a chyfrannu'n ystyrlon at y drafodaeth. Mae eich cefnogaeth wedi bod yn allweddol wrth alluogi'r gwaith hwn i gael ei gynnal. Yn olaf, rydym yn diolch yn ddiffuant i Gyfadran y Dyniaethau a'r Gwyddorau Cymdeithasol ym Mhrifysgol Abertawe am ddarparu'r cyllid a wnaeth yr ymchwil hon yn bosibl.

Dr Yan Wu, Dr Matthew Wall, Dr Nicolas Micallef a Dr Irene Reppa
21 Mawrth 2025
Abertawe, Cymru

Tabl Cynnwys

Cydnabyddiaethau.....	1
Table of contents	Error! Bookmark not defined.
Crynodeb Gweithredol	3
Cyflwyniad	6
Adolygiad llenyddiaeth: Hiliaeth Gwrth-Asiaidd, Ymatebion Polisi a Gwydnwch Cymunedol.....	6
Hiliaeth Gwrth-Asiaidd: Ffurf Nodedig o Erailloli Hiliol	6
Ymatebion sefydliadol ac Ymyriadau Polisi	7
Yr ymchwil a bylchau'r heddlu	9
Methodoleg	9
Canfyddiadau Allweddol	10
1, Diffinio Hiliaeth Wrth-Asiaidd.....	10
2, Adrodd am Droseddau Casineb	12
3, Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol	13
4, Argymhellion Pellach ar gyfer Creu Cymru Wrth-hiliol erbyn 2030	15
Casgliad	15
Cyfeirnodau.....	17
Atodiadau: Hiliaeth Gwrth-Asiaidd yn y Gofod Digidol.....	19

Crynodeb Gweithredol

Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi gweithdy a drefnwyd gan ymchwilyddwyr o Brifysgol Abertawe ym mis Mehefin 2023 â'r nod o gynnwys aelodau o gymunedau dwyrain a de Asiaidd (ESEA) yn ne Cymru mewn trafodaethau am eu profiadau o hiliaeth. Darparodd y gweithdy gyfle i'r cyfranogwyr rannu profiadau personol o wahaniaethu, archwilio'r ffactorau cymdeithasol a strwythurol sy'n cyfrannu at y digwyddiadau hyn a chynnig atebion. Bu'r cyfranogwyr hefyd yn archwilio *Cynllun Cymru Wrth-hiliol* Llywodraeth Cymru, gan gynnig sylwadau ar ei effeithiolrwydd wrth fynd i'r afael ag anghydraddoldebau hiliol a diogelu hawliau cymunedau ESEA.

Gan ddefnyddio methodoleg grŵp ffocws strwythuredig, cymerodd 12 o fewnfudwyr cenhedlaeth gyntaf ac ail genhedlaeth ran yn yr astudiaeth. Roedd y rhain yn hanu o dir mawr Tsieina, Hong Kong, Malaysia, Gwlad Thai a Burma. Roedd y cyfranogwyr yn cynnwys myfyrwyr, gweithwyr proffesiynol, unigolion hunangyflogedig a phobl wedi ymddeol, a chawsant eu rhannu'n bedwar grŵp ffocws. Cafodd pob sesiwn ei hwyluso gan ymchwilydd academaidd a swyddog heddlu cymunedol ar y cyd, gan ddilyn fformat trafodaeth strwythuredig ar bedair thema: *Chwalu'r Tawelwch; Trafod a Diffinio; Adnabod a Tharfu; a Chloi a Phethau i'w Cofio*.

Amlygodd y gweithdy amrywiaeth o brofiadau o hiliaeth a wynebir gan unigolion ESEA yn ne Cymru. Soniodd llawer am bobl yn pesychu atynt mewn mannau cyhoeddus, yn galw enwau sarhaus arnynt megis '*Chinese virus*' neu'n eu hallgáu'n fwriadol mewn sefyllfaoedd cymdeithasol yn ystod cyfnodau clo pandemig COVID-19. Roedd microymosodiadau hefyd yn gyffredin, gan gynnwys triniaeth wahanol mewn mannau cyhoeddus, camynganu enwau mewn lleoliadau proffesiynol a gwahaniaethu mewn gofal iechyd. Daeth hiliaeth ddigidol i'r amlwg fel pryder o bwys arall, gydag unigolion yn dod ar draws sylwadau hiliol yn y cyfryngau cymdeithasol, drwy e-byst ac mewn amgylcheddau gemio. Nododd cyfranogwyr stereoteipiau hiliol, a oedd yn aml yn cael eu hatgyfnerthu gan y cyfryngau a phlatfformau ar-lein, fel ffactorau allweddol a oedd yn parhau â'r rhagfarnau hyn. Gan eu hystyried yng nghyd-destun creu 'Cymru fel cenedl wrth-hiliol' mae'r amrywiaeth hon o brofiadau'n awgrymu, i'r gymuned ESEA, fod llawer i'w wneud o hyd i wireddu'r weledigaeth hon.

Datgelodd y drafodaeth hefyd effaith niweidiol y stereoteip '*Lleiafrif Model*' sydd, er ei fod yn portreadu unigolion ESEA fel pobl lwyddiannus a gwydn, ar yr un pryd yn lleihau'r gydnabyddiaeth o'u brwydrau ac yn atgyfnerthu rhagfarnau hiliol. Gall y stereoteip hwn arwain at lai o unigolion ESEA yn rhoi gwybod am hiliaeth. Teimlai llawer o unigolion eu bod wedi eu rhwystro gan normau diwylliannol sy'n eu hannog i osgoi gwrthdaro. Roedd rhai'n osgoi rhoi gwybod am ddigwyddiadau hiliol oherwydd amharodrwydd, cred na fyddai'r awdurdodau'n cymryd camau gweithredu ystyrion neu ddisgwyliadau diwylliannol sy'n pwysleisio gwydnwch yn hytrach na herio uniongyrchol. Daeth patrwm yn seiliedig ar rywedd i'r amlwg hefyd, gyda menywod Tsieineaidd yn fwy tebygol o drafod hiliaeth yn agored neu roi gwybod amdani na dynion, a oedd yn aml yn ofni 'colli wyneb' neu rannu eu profiadau personol o hiliaeth. Yn ogystal, gwnaeth cyfranogwyr fyfyrion ar heriau gwahaniaethu rhwng sylwadau di-hid, microymosodiadau a throseddau casineb, gan gymhlethu ymhellach eu amharodrwydd i roi gwybod am ddigwyddiadau.

Rhan allweddol o'r gweithdy oedd gwerthuso'r *Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol* a'i uchelgais i greu Cymru wrth-hiliol erbyn 2030. Er i'r cyfranogwyr gefnogi amcanion y cynllun, gwnaethant fynegi pryderon am ei roi ar waith a'r camau ymarferol arfaethedig i sicrhau ei fod yn cyflawni newidiadau ystyrlon. Rydym wedi crynhoi o'r trafodaethau eang hyn set o argymhellion penodol ar gyfer Llywodraeth Cymru a'r Heddlu- y rhain yw:

- **Cryfhau Ymdrechion i Weithredu a Goruchwyllo Polisi:** Sefydlu *Adran Gwrth-hiliaeth benodol* ag adnoddau digonol yn Llywodraeth Cymru i oruchwyllo ymdrechion i roi'r polisi ar waith, monitro cynnydd a pharhau i ymgysylltu â'r cymunedau yr effeithir arnynt.
- **Gwella Dulliau Adrodd ac Ymateb:** Datblygu system adrodd ganolog sy'n sicrhau bod digwyddiadau hiliol yn cael eu cofnodi ond bod camau gweithredu pendant dilynol yn cael eu cymryd hefyd. Cynyddu cydweithredu â sefydliadau cymunedol i feithrin ymddiriedaeth a'u hannog i roi gwybod am ddigwyddiadau.
- **Mynd i'r Afael â Hiliaeth drwy Addysg:** Gwreiddio addysg gwrth-hiliaeth yn y cwricwlwm cenedlaethol er mwyn hyrwyddo cydraddoldeb hiliol ac ymwybyddiaeth ddiwylliannol o oedran cynnar.
- **Hyrwyddo Cydraddoldeb yn y Gweithle:** Ehangu hyfforddiant rhagfarn ddiarwybod yn y sectorau cyhoeddus a phreifat i ddileu rhwystrau systemig a chreu cyfleoedd am gyflogaeth deg.
- **Meithrin Cymunedau Cynhwysol:** Cefnogi mentrau sy'n dod â chymunedau ynghyd i herio ideolegau hiliol a hyrwyddo dealltwriaeth ryngddiwylliannol, gan sicrhau bod lleisiau ethnig leiafrifol yn parhau'n ganolog i ddatblygu polisïau a'u rhoi ar waith.
- **Gwella Tryloywder ac Atebolrwydd:** Cyfathrebu'n glir am sut caiff polisïau gwrth-hiliol eu rhoi ar waith a'u hasesu, gan sicrhau tryloywder ac ymddiriedaeth y cyhoedd.
- **Cryfhau Ymagweddau sydd wedi'u Llywio gan Ddata ac Ymchwil:** Buddsoddi mewn dadansoddeg ymchwil a data gadarn i olrhain tueddiadau mewn hiliaeth, asesu effeithiolrwydd polisïau, nodi bylchau a llywio ymyriadau polisi sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Y tu hwnt i fesurau polisi uniongyrchol, pwysleisiodd cyfranogwyr yr angen brys am fynd i'r afael â hiliaeth mewn gofodau digidol. Mae dylanwad cynyddol gweithredwyr gwleidyddol a chorfforaethol geo-wleidyddol ar ddisgwrs ar-lein wedi creu heriau newydd i Gymru, wrth i blatfformau'r cyfryngau cymdeithasol, amgylcheddau gemio a sianeli cyfathrebu digidol droi'n safleoedd sarhad hiliol. Mae'r broblem hon yn arbennig o bwysig yn yr hinsawdd geo-wleidyddol bresennol, lle mae rhaglenni Amrywiaeth, Cyfiawnder a Chynhwysiant (DEI) yn yr UD yn wynebu rhwystrau sylweddol ac mae corfforaethau digidol mawr, gan gynnwys Meta, yn lleihau eu hymdrechion DEI. Mae angen brys am ymchwil ac ymyriadau polisi pellach i fynd i'r afael â gwahaniaethu ar-lein a lliniaru ei effeithiau cymdeithasol hirdymor.

Darparodd y gweithdy ddealltwriaeth bwysig o sut mae hiliaeth wrth-Asiaidd yn ymddangos yn y DU, yn ogystal â'r ffactorau diwylliannol a strwythurol sy'n llunio ymatebion cymunedol. Roedd y cyfranogwyr yn cydnabod ymrwymïadau *Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol* ac yn cael eu hysbrydoli ganddynt ond er gwaethaf hyn,

gwnaethant bwysleisio y bydd angen ymrwymiad parhaus, mesurau rhagweithiol i gael gwared ar anghydraddoldebau strwythurol a gweithredu brys i fynd i'r afael â hiliaeth ddigidol er mwyn creu Cymru wrth-hiliol erbyn 2030.

Cyflwyniad

Adroddwyd am yr achos cyntaf o COVID-19 (neu SARS-CoV-2) yn Wuhan, Tsieina, ar ddiwedd 2019. Mewn ymateb i ledaeniad y clefyd, mae llywodraethau ledled y byd wedi cyflwyno cyfyngiadau eang ar ryddid i symud a gweithgareddau economaidd, yn ogystal â dargyfeirio adnoddau ariannol a gofal iechyd enfawr (Hale et al. 2021). Yng Nghymru, dechreuodd y Cyfnod Clo Cyntaf o Fawrth 23, 2020. Gan fabwysiadu dull mwy gofalus o gymharu â Lloegr, gweithredodd Llywodraeth Cymru sawl cyfnod clo i fynd I'r afael ag achosion cynyddol, a daeth codi'r cyfyngiadau yn derfynol i ben ar 28 Ionawr 2022.

Yn anffodus, mae pandemig COVID-19 a'i fesurau cloi cysylltiedig wedi dwysáu rhagfarnau hiliol presennol ac wedi arwain at ymchwydd mewn hiliaeth gwrth-Asiaidd ledled y byd. O ddyddiau cynharaf yr achosion, mae hil COVID-19 wedi dod yn weladwy mewn amrywiaeth o amlygiadau trasig. Er enghraifft, cofnododd Heddlu Metropolitan y DU 166 o ymosodiadau llafar, ar-lein a chorfforol yn erbyn pobl a ddisgrifiwyd fel rhai ag ethnigrwydd 'Oriental' gan swyddogion yr heddlu rhwng mis Chwefror a mis Mawrth 2020 o'i gymharu â 66 achos o'r fath yn ystod yr un cyfnod yn 2019 (Financial Times 2020).

Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno crynodeb o weithdy a drefnwyd gan dîm o ymchwilyr Prifysgol Abertawe ym mis Mehefin 2023, a oedd â'r nod o ymgysylltu ag aelodau o gymunedau Dwyrain a De-ddwyrain Asia (ESEA) yn Ne Cymru mewn trafodaeth feirniadol ar eu profiadau o hiliaeth. Rhoddodd y gweithdy lwyfan i gyfranogwyr rannu cyfrifon personol o wahaniaethu ar sail hil, myfyrio ar y ffactorau cymdeithasol-ddiwylliannol a strwythurol sy'n cyfrannu at ddigwyddiadau o'r fath, a chynnig atebion posibl i fynd I'r afael â'r heriau hyn. Yn ogystal, gwahoddwyd mynychwyr i gynnig mewnwelediadau a beirniadaeth ar Gynllun Gweithredu Cymru Gwrth-Hiliol Llywodraeth Cymru, gan asesu ei heffeithiolrwydd wrth fynd I'r afael ag anghydraddoldebau hiliol a diogelu hawliau cymunedau ESEA. Drwy'r trafodaethau hyn, ceisiodd y gweithdy hwyluso dealltwriaeth ddyfnach o brofiadau byw wrth lywio polisiâu a mentrau a yrrir gan y gymuned i frwydro yn erbyn hiliaeth yng Nghymru.

Adolygiad llenyddiaeth: Hiliaeth Gwrth-Asiaidd, Ymatebion Polisi a Gwydnwch Cymunedol

Hiliaeth Gwrth-Asiaidd: Ffurf Nodedig o Erailloli Hiliol

Yn y DU, gwaherddir gwahaniaethu ar sail hil yn benodol o dan sawl gweithred ddeddfwriaethol a gynlluniwyd i hyrwyddo cydraddoldeb ac amddiffyn unigolion rhag triniaeth annheg. Conglfaen y fframwaith cyfreithiol hwn yw Deddf Cydraddoldeb 2010 (Senedd y DU, 2025), sy'n cyfuno cyfreithiau gwrth-wahaniaethu blaenorol yn un Ddeddf, gan wneud y gyfraith yn haws ei deall a chryfhau amddiffyniad mewn rhai sefyllfaoedd. Mae'r Ddeddf hon yn nodi 'hil' fel nodwedd warchoddedig, sy'n cwmpasu lliw, cenedligrwydd, a gwreiddiau ethnig neu genedlaethol, a thrwy hynny ei gwneud yn anghyfreithlon gwahaniaethu yn erbyn unigolion ar y sail hon mewn cyd-destunau

amrywiol, gan gynnwys cyflogaeth, addysg, a darparu nwyddau a gwasanaethau. Cyn hyn, sefydlodd Deddf Cysylltiadau Hiliol 1965, 1968 a 1976 y Comisiwn Cydraddoldeb Hiliol a chyflwynodd y cysyniad o wahaniaethu anuniongyrchol. Yn ogystal, mae Deddf Trefn Gyhoeddus 1986 (Senedd y DU, 2025) yn mynd l'r afael â throeddau sy'n ymwneud ag annog casineb hiliol, gan ei gwneud yn drosedd defnyddio geiriau neu ymddygiad bygythiol, sarhaus neu sarhaus a fwriadwyd neu'n debygol o ysgogi casineb hiliol. Gyda'i gilydd, mae'r mesurau deddfwriaethol hyn yn sefydlu fframwaith cyfreithiol cynhwysfawr sy'n gwahardd gwahaniaethu ar sail hil.

Fodd bynnag, mae trofannau hiliol, stereoteipiau a thelerau cam-drin yn parhau i fod ar gael yn ddiwylliannol o dan yr wyneb a thu hwnt i ffiniau cenedlaethol. Mae gan hiliaeth gwrth-Asiaidd wreiddiau hanesyddol dwfn lle mae cymunedau Asiaidd wedi bod yn hiliol ers amser maith fel tramorwyr parhaol a bygythiadau i iechyd y cyhoedd yn yr Unol Daleithiau (Lee E. , 2019; Shah, 2001). Adfywiodd pandemig COVID-19 y trofannau hyn, sy'n atgoffa rhywun o stigmatiddio'r gorffennol yn ystod achosion fel SARS yn 2003 (Eichelberger, 2007). Mae ysgolheigion yn dadlau y gallai naratifau o'r fath atgyfnerthu allgáu hiliol a chyfiawnhau polisiâu gwahaniaethol (Tchen & Yeats, 2014).

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae cyfryngau digidol, ac yn benodol, llwyfannau cyfryngau cymdeithasol wedi cael eu defnyddio i ledaenu gwahaniaethu yn erbyn grwpiau lleiafrifol wedi'u targedu yn fyd-eang (Banaji & Bhat, 2022; Matamoros-Fernandez & Farkas, 2021). Mae llwyfannau cyfryngau cymdeithasol wedi hwyluso lledaenu trafodaethau hiliol, damcaniaethau cynllwynio, a chamwybodaeth sy'n cysylltu Asiaid, yn enwedig unigolion Tsieineaidd, â gwreiddiau COVID-19 (Costello, et al., 2021; Farhart & Chen, 2022). Daeth hashtags fel ChinaVirus a KungFlu yn symbolau o ddihangfa ddigidol, gan normaleiddio rhethreg xenophobic ymhellach. Yn ein hastudiaeth o fêmau digidol, gan gynnwys y 'Kung Flu Kid' a Corona-chan (Wu & Wall, 2021), rydym yn dod l'r casgliad y gellir defnyddio fêmau â negeseuon hiliol wedi'u hamgodio'n ysgafn gan elitau gwleidyddol, a bod hiwmor yn gallu gweithredu fel dyfais i leddfu neges (gweler yr Atodiadau am enghreifftiau). O safbwynt semiotig, mae'r fêmau hyn wedi'u gwreiddio yn y broses o greu ystyr ac yn awgrymu cysylltiad rhwng cynllwynion a hunaniaeth ethnig Tsieineaidd ac ESEA. Yn gysylltiedig â hyn, cyfiawnheir ymosodiad ac ymddygiad treisgar pan fydd y fêmau'n cyfuno ethnigrwydd Tsieineaidd/Asiaidd. Yn wir, mae astudiaethau'n tynnu sylw at sut mae hiliaeth ar-lein yn trosi'n drais all-lein, gyda chynnydd yn adroddiadau am ymosodiadau geiriol a chorfforol yn erbyn cymunedau Asiaidd (Lu, et al., 2024).

Ymatebion sefydliadol ac Ymyriadau Polisi

Mae llywodraethau ledled y byd wedi ymateb yn amrywiol i'r cynnydd mewn hiliaeth yn erbyn Asiaid, gan fod polisi llywodraethol a chymhwysedd yn bwysig ar gyfer diogelwch preswylwyr a'u barodrwydd i adrodd am droseddau casineb. Yn yr UD, daeth Deddf Troseddau Casineb COVID-19 (Cynulliad y Congress yr UD, 2021) i rym fel ymateb i'r cynnydd mewn treisiau hiliol, eto nid yw'n glir os gall dulliau sy'n canolbwyntio ar orfodaeth y gyfraith fynd i'r afael â hiliaeth strwythurol yn ddigonol. Yn y cyfamser, tra bod rhai daleithiau wedi gweithredu amddiffyniadau a chynlluniau codi ymwybyddiaeth,

methuodd eraill gydnabod neu fynd i'r afael â'r broblem yn effeithiol, gan adael i'r cymwyseddau yn bennaf 'aros yn ddi-ymateb a/neu wneud dim i gefnogi, atal, a/neu amddiffyn preswylwyr sy'n profi treisiau ac casineb gwahaniaethol' (Lee & Arroyo, 2022, t. 1483).

Yn y DU, fe wnaeth swyddogion llywodraethol denu'n gyhoeddus y cynnydd mewn troseddau casineb yn erbyn Asiaid. Ym mis Hydref 2020, cynhaliodd Senedd y DU ei drafodaeth gyntaf yn benodol yn ymdrin â hiliaeth yn erbyn cymunedau Tsieineaidd, Dwyrain Asiaidd, a De-ddwyrain Asiaidd, gan bwysleisio brys y mater (Senedd y DU, 2020). Er bod grwpiau eiriolaeth wedi pwyso am ymyriadau polisi cryfach, mae bwlch systematig yn parhau.

Yng Nghymru, mae Llywodraeth Cymru wedi lansio ymgyrch teledu a chyfryngau cymdeithasol, 'Mae Casineb yn Brifo Cymru' (Llywodraeth Cymru, dim dyddiad) i gynnig cymorth i ddiodefwr pob math o droseddau casineb. Gwnaeth Llywodraeth Cymru hefyd gyhoeddi'r Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-Hiliol (y Cynllun o hyn allan) ym mis Mehefin 2022. Mae'r Cynllun yn strategaeth gynhwysfawr sydd â'r nod o ddileu hiliaeth systemig a sefydliadol erbyn 2030 a chafodd ei ddatblygu mewn cydweithrediad â chymunedau lleiafrifol (Llywodraeth Cymru, 2022). Mae'r cynllun yn amlinellu mesurau penodol ar draws amrywiaeth o sectorau, gan gynnwys addysg, iechyd, tai, diwylliant a threftadaeth, a chyfiawnder troseddol, i fynd i'r afael ag anghyfartaledd hiliol a hyrwyddo cydraddoldeb. Un o agweddau nodedig y cynllun yw ei bwyslais ar atebolrwydd a thryloywder; mae'n ofynnol i gyrrff cyhoeddus arddangos cynnydd mesuradwy wrth weithredu mentrau gwrth-hiliol.

Gwydnwch a Gwrthsafiad o'r 'Lleiafrif Model'

Mae'r label 'Lleiafrif Model' wedi cael ei atodi, fel hunaniaeth gyfunol, i gymunedau ethnig lleiafrifol o darddiad Tsieineaidd, a lleiafrifoedd Dwyrain Asia eraill (megis Japaneaidd, Koreaaidd) ac weithiau treftadaethau De-ddwyrain Asia eraill yn yr UD. Cafodd y term hwn ei ddefnyddio'n gyntaf gan y wasg Americanaidd yn y 1960au i ganmol llwyddiant academaidd ac economaidd cymunedau lleiafrifol o'r fath, a'u tueddiad i beidio ag achosi problemau. Er iddynt ymddangos yn gadarnhaol ar yr arwyneb, mae stereoteipiau lleiafrif model fel arfer yn awgrymu diffyg gwelededd a darostyngiad cymuned o'r fath yn y gymdeithas lle daeth y myth o'r UD fel cymdeithas liwddall, ôl-hiliol yn ddisgwrs hegemoniaidd i dawelu Americanwyr Asiaidd a'u hynysu rhag sefyll mewn undod gyda chymunedau lleiafrifol eraill sydd wedi'u gormesu i ymdrechu am gydraddoldeb hiliol a chyfiawnder cymdeithasol (Bascara, 2006)

Yn ystod pandemig COVID-19 a'i donnau dilynol o gasineb gwrth-Asiaidd, mae cymunedau Asiaidd ar draws y byd wedi gweithredu yn erbyn hiliaeth drwy actifiaeth ar lawr gwlad, adrodd straeon ac ymgyrchoedd undod (Wang, 2024). Trwy archwilio'r trydariadau #StopAsianHate o 2021 i 2022 ar X/Twitter, mae ein hymchwil (Sha, Micallef a Wu, 2025) yn datgelu bod y mudiad #StopAsianHate wedi bod yn allweddol wrth godi ymwybyddiaeth, meithrin cymuned ac adeiladu cynghrair. Mae ein hastudiaeth hefyd yn datgelu bod hunan-gynrychiolaethau gweithredwyr #StopAsianHate heb bŵer dylanwadol a'u bod yn fregus yn y mudiad. Mae hyn yn amlwg yn y defnydd rheolaidd o

allweddeiriau megis goruchafiaeth (wyn) a disgrifiadau o bobl Asiaidd fel derbynwyr goddefol gweithredoedd. Mae hunan-gynrychiolaethau o'r fath yn datgelu'r ddeinameg pŵer anghyfartal o fewn y disgwrs, gan awgrymu twf mewn ymwybyddiaeth hunan-fyfyriol gyfunol o effeithiau negyddol stereoteipiau lleiafrif model ar gymunedau Asiaidd.

Ar lawr gwlad yng Nghymru, mae Cymdeithas y Tsieineaid yng Nghymru (CIWA) wedi chwarae rôl allweddol wrth fynd i'r afael â hiliaeth wrth-Asiaidd yn ystod ac ar ôl COVID-19 drwy eirioli dros gymunedau lleiafrifol ethnig a chryfhau perthnasoedd gyda Llywodraeth Cymru a'r gwasanaeth heddlu lleol, gan sicrhau bod troseddau casineb yn cael eu hadrodd a'u trin yn effeithiol. Mae eu prosiect *Hate Crime Reporting* (CIWA, dim dyddiad) yn darparu cymorth hollbwysig i ddiodefwyr ac yn codi ymwybyddiaeth yn y gymuned. Mae'r Diwrnod Ymgysylltu â'r Heddlu wythnosol yn hwyluso rhyngweithio uniongyrchol rhwng asiantaeth gorfodi'r gyfraith ac aelodau o'r gymuned. Mae ymdrechion eirioli o'r fath yn amlygu pwysigrwydd eirioli cymunedol wrth fynd i'r afael â hiliaeth a gwahaniaethu.

Yr ymchwil a bylchau'r heddlu

Mae'r gymuned ESEA yn parhau i ymgodymu â myth y Lleiafrif Model, sy'n cuddio eu hanawsterau ac yn atgyfnerthu stereoteipiau hiliol. Yn ogystal, mae ymchwil yn datgelu bod actifiaeth dynion a menywod Tsieineaid yn parhau'n gysylltiedig â rolau diwylliannol traddodiadol, ac yn aml wedi'i chyfyngu gan y rhain, sy'n llywio eu dulliau ymgysylltu a gwrthsefyll (Wu a Wang, 2007). Ar yr un pryd, yn ein profiad byw sy'n gynyddol ddigidol, mae hiliaeth wedi dod yn fwy hollbresennol mewn gofodau ar-lein, sy'n cymhlethu ymdrechion i fynd i'r afael â gwahaniaethu. Felly, mae'r adroddiad hwn yn ceisio archwilio'r dimensiynau hyn gan gynnig gwybodaeth hanfodol i Lywodraeth Cymru, Heddlu Cymru, Race Council Cymru, Cymdeithas y Tsieineaid yng Nghymru a sefydliadau a rhanddeiliaid eraill. Drwy daflu goleuni ar ffurfiau penodol ar hiliaeth wrth-Asiaidd, nod yr adroddiad hwn yw cefnogi ymdrechion cydweithredol parhaus i ddatblygu gwrthfesurau a pholisïau sydd wedi'u targedu i feithrin cymdeithas fwy cynhwysol a theg.

Methodoleg

Defnyddiodd ein hastudiaeth fethodoleg grŵp ffocws i archwilio profiadau a chanfyddiadau o hiliaeth wrth-Asiaidd a diogelwch cymunedol yng Nghymru gan aelodau'r gymuned ESEA. Fel dull ymchwil ansoddol, mae grŵp ffocws yn arbennig o ddefnyddiol i archwilio pynciau sensitif, megis hiliaeth a gwahaniaethu mewn grŵp, gan feithrin ymwybyddiaeth, cefnogaeth a deialog. Gall y ddeinameg grŵp helpu cyfranogwyr i deimlo'n fwy cyfforddus yn trafod pynciau anodd, oherwydd gallent deimlo undod ag eraill sy'n rhannu profiadau tebyg. Yn ogystal, mae grwpiau ffocws yn cynnig gwybodaeth diwylliannol gyfoethog am ganfyddiadau cyfunol o hiliaeth a'i heffeithiau, gan alluogi ymchwilwyr i gasglu safbwyntiau amrywiol a nodi themâu cyffredin (Krueger a Casey, 2014; Liamputtong, 2011).

Roedd recriwtio cyfranogwyr ar gyfer yr ymchwil hon yn heriol, yn enwedig yn y gymuned ESEA, er gwaethaf sgysiau preifat lle gwnaeth unigolion rannu profiadau personol o hiliaeth mewn lleoliadau personol a phroffesiynol. Gwnaeth sawl darpar gyfranogwr wrthod gwahoddiad cyntaf yr awdur i gymryd rhan yn yr astudiaeth. Mynnodd un aelod o'r gymuned nad oedd 'unrhyw hiliaeth yng Nghymru' ac y byddai ymchwil o'r fath ond yn 'creu problemau', cyn ychwanegu'r darn hwn o gyngor: 'Os nad yw eich cymydog yn eich hoffi, coginiwch bryd o fwyd iddo, ac yna bydd yn eich hoffi.' Mae'r ymatebion hyn yn adlewyrchu amharoddrwydd ehangach ymysg rhai aelodau o'r gymuned i wynebu hiliaeth neu ei chydabod yn gyhoeddus, oherwydd diffyg dealltwriaeth o hiliaeth systemig, yn ogystal â ffactorau diwylliannol neu ofnau o waethygu tyndra cymdeithasol canfyddedig.

Yn y diwedd, cafodd cyfanswm o 12 o gyfranogwyr eu recriwtio, yr oedd pob un ohonynt yn fewnfudwr cenhedlaeth gyntaf neu ail genhedlaeth o gefndiroedd amrywiol: Pump o Dir Mawr Tsieina, un a anwyd ym Mhrydain ond o deulu o Hong Kong, tri o Malaysia, dau o Wlad Thai, ac un o Burma. Roedd y cyfranogwyr hefyd yn cynrychioli ystod o gefndiroedd proffesiynol, gan gynnwys tri myfyriwr, pum gweithiwr proffesiynol, dau unigolyn hunangyflogedig a dau wedi ymddeol. Gwnaethon ni drefnu'r cyfranogwyr mewn pedwar grŵp ffocws a chafodd pob trafodaeth grŵp ffocws ei hwyluso gan ymchwilydd academiaidd a swyddog heddlu cymunedol ar y cyd. Gwnaethon ni ddarparu amgylchedd strwythuredig ond agored a llywio'r drafodaeth grŵp drwy bedair adran o'r drafodaeth - Torri'r Distawrwydd; Trafod a Diffinio; Adnabod a Tharfu; Cloi a Phethau i'w Cofio.

Gwnaeth yr ymchwilydd academiaidd ym mhob grŵp lywio trafodaethau i sicrhau myfyrion beirniadol a chydlynid thematig. Cymerodd tri swyddog cymorth cymunedol, Swyddogion SWP57747; SWP53937, a PC SWP5624; ran yn y trafodaethau. Roedd eu cyfranogiad yn hanfodol wrth feithrin ymddiriedaeth, egluro gweithdrefnau gorfodi'r gyfraith, ymdrin â phryderon sy'n ymwneud ag adrodd am droseddau casineb a diogelwch cymunedol gan hefyd ddarparu gwybodaeth werthfawr am heriau plismona achosion sy'n ymwneud â hil. Yn ogystal â chyfoethogi'r drafodaeth, gwnaeth y dull cydweithredol hwn atgyfnerthu pwysigrwydd y bartneriaeth rhwng y gymuned a'r heddlu ac adeiladu ymddiriedaeth wrth fynd i'r afael â gwahaniaethu hiliol.

Canfyddiadau Allweddol

1, Diffinio Hiliaeth Wrth-Asiaidd

Wrth i'r cyfranogwyr ddechrau rhannu eu profiadau, cyd-arsylwyd ar swm sylweddol o hiliaeth amlwg a goblygedig wedi'i thargedu tuag at y cymunedau Tsieinëeg ac ESEA. Arsylwyd ar gynnydd mewn ymddygiad hiliol yn ystod Covid-19 gan gyfranogwyr a thrafodwyd digwyddiadau o besychu bwriadol a 'phellter cymdeithasol' ychwanegol y tybiwyd bod hyn oherwydd eu hunaniaeth ethnig.

Disgrifiodd y cyfranogwyr yn drist y newid amlwg yn ymddygiad y cyhoedd yn ystod y pandemig ac ymdeimlad o fod yn agored i niwed mewn manau cyhoeddus pan oedd ymddygiad hiliol gan ddieithriaid yn debygol o fod yn gyffredin.

Yn ystod y pandemig, roeddwn yn gallu teimlo pobl yn cerdded i ffwrdd ohonof ar y ffordd. Ar sawl achlysur, ces i bobl ifanc yn gweiddi 'Feirws Tsieineaidd' arna i.

[Pan] oeddem ar y stryd, roeddem yn gwisgo mygydau yn ystod amser y pandemig, pan oedd plant yn eu harddegau, pobl leol, chi'n gwybod, yn gweiddi pethau fel 'ewch yn ôl i'ch gwlad eich hun', y mathau hynny o bethau.

Yn ystod COVID, es allan i siopa unwaith. Roeddwn newydd barcio a gadael y car. Edrychodd merch ifanc ar y palmant arna i, ac yna dechreuodd esgus pesychu o'm blaen. Roedd hyn ar bwrpas. Beth gall rhywun ei wneud am ddigwyddiadau mor bitw?

Ar ben hynny, nid oedd yr hiliaeth ffyrnig hon yn gyfyngedig i fannau diriaethol, roedd wedi treiddio i'r byd digidol hefyd. Rhannodd sawl cyfranogwr enghreifftiau o dderbyn sylwadau megis 'Feirws Tsieineaidd', 'Chi ddaeth â'r feirws i ni' ac 'ewch yn ôl i'ch gwlad eich hun' mewn amgylcheddau ar-lein. Siaradodd un cyfranogwr am y sarhad hiliol a ddioddefodd yn ystod gemau grŵp ar-lein. Roedd y sylwadau'n amrywio o roi bai arno am ledaenu'r feirws i'r DU, i sylwadau sarhaus am ei dreftadaeth Tsieineidd.

Arsylwyd ar ffurfiau goblygedig ar hiliaeth cyn ac ar ôl pandemig COVID-19 gan lawer o gyfranogwyr, yn aml yn gysylltiedig â'r ymatebion negyddol y gall siarad iaith dramor eu sbarduno yng Nghymru:

Rydym yn aml yn clywed y sylwadau hyn - bydd yr athro yn siarad â'r rhieni [...] Ydych chi ddim yn siarad Saesneg gyda'ch plentyn? Ydych chi'n siarad Mandarin? Megis cwestiwn iddynt, fel eu bod yn gwneud rhywbeth yn anghywir!

Gall siarad iaith wahanol wneud i bobl eraill deimlo'n anghyfforddus, maen nhw'n tybio fy mod i'n dweud pethau drwg amdanynt...Rwy'n teimlo nad oes modd i mi ddefnyddio fy mamiaith yn rhydd.

Cafodd materion microyмосod eu hadrodd gan gyfranogwyr hefyd - materion megis cael eu trin yn wahanol mewn mannau cyhoeddus; Nid oedd enwau gweithwyr proffesiynol Asiaidd yn cael eu hynganu neu eu hysgrifennu'n gywir yn y gweithle; Dywedodd meddygon Asiaidd fod rhai cleifion yn gwrthod cael eu gweld gan feddygon nad oeddent yn wyn. Mae'n amlwg bod y rhan fwyaf o sefydliadau – boed yn sefydliadau cyhoeddus neu'n gyrff masnachol - yn ymateb yn brydlon i gwynion am ficroymosod sy'n ymwneud â gwahaniaethu hiliol neu ethnig.

Roeddwn i'n disgwyl mewn ciw mewn [archfarchnad] wrth y ddesg dalu, ond cefais fy anwybyddu am gyfnod hir. Yn sydyn, gwnaeth y cynhorthwy- siop wahodd y dyn gwyn oedd yn sefyll yn uniongyrchol y tu ôl i mi i symud ymlaen. Gwnaeth i mi deimlo'n anghyfforddus iawn, ac es i weld rheolwr y siop wedi hyn i gwyno. Ymddiheurodd rheolwr y siop.

Cafodd 'stereoteipiau hiliol' eu hadrodd gan sawl cyfranogwr fel ffactor sy'n cyfrannu at yr hiliaeth amlwg a goblygedig y daethant ar eu traws. Gofynnodd cyfranogwr 'Pa hawl sydd ganddynt i fy stereoteipio heb fy adnabod?' gydag enghreifftiau'n cynnwys y rhagdybiaeth bod y person yn gweithio mewn lle tecawê Tsieineaidd, ei fod eisiau 'Cerdyn Gwyrdd/statws fisa,' ei fod yn cynrychioli bygythiad i gyfleoedd a chyflogaeth pobl eraill yn y DU. *I gloi, nododd ei bod hi'n 'teimlo'n rhwystredig eu bod [nhw'n] meddwl fy mod yn fygythiad iddynt'.*

Gallai ffynhonnell hiliaeth, yn ôl un cyfranogwr, ddod o stereoteipio yn y cyfryngau ac yn benodol stereoteipio yn y cyfryngau cymdeithasol. Fel y dywedodd, ‘mae rôl y cyfryngau yn bwysig iawn wrth ddylanwadu ar wybodaeth a chred pobl.’

Roeddwn i'n teimlo bod yna broblem gyda labelu 'Tsieineaid' efallai oherwydd adroddiadau yn y cyfryngau. Mae'r cyhoedd yn dueddol o gysylltu 'Tsieineaid' â chysyniadau penodol - megis ffatri gweithgynhyrchu'r byd. Mae 'Wedi'i wneud yn Tsieina' hefyd yn gysylltiedig ag ansawdd gwael. Hefyd y dyddiau hyn, mae pobl ifanc yn dueddol o gael gwybodaeth o'r cyfryngau cymdeithasol megis TikTok. Mae rhai fideos byr yn dueddol o roi 'Tsieineaid' mewn categorïau penodol - er enghraifft, landlordiaid Tsieineaid gwael, neu sgamwyr Tsieineaid ar-lein, etc. Mae gwir mewn datganiadau o'r fath oherwydd bod landlordiaid gwael neu sgamwyr Tsieineaid. Ond nid ydym i gyd yr un peth.

2, Adrodd am Droseddau Casineb

Rhoddodd y swyddog gorfodi'r gyfraith ddiffiniad cyfreithiol trosedd gasineb i'r grŵp a dywedodd fod mwy o droseddau casineb wedi cael eu hadrodd yn ystod y blynyddoedd diwethaf:

Mae trosedd gasineb yn unrhyw dramgwydd troseddol y mae'r dioddefwr neu unrhyw berson arall yn sylweddoli ei fod wedi ei gymell gan elyniaeth neu ragfarn yn seiliedig ar hunaniaeth unigolyn. Dros y blynyddoedd, rwyf wedi gweld llwyth o droseddau casineb. Yr hyn y bydden i'n ei ddweud, wrth siarad o brofiad, yw bod mwy o ddigwyddiadau wedi cael eu cofnodi.

Arweiniodd hyn at fyfyrddau ymhlith aelodau'r gymuned, oherwydd nad yw'r gymuned ESEA yn dueddol o adrodd am droseddau casineb i'r heddlu am resymau amrywiol. Yn ystod y cyfnod clo, rhannodd perchennog siop fwyd neges mewn grŵp preifat ar y cyfryngau cymdeithasol yn rhybuddio perchnogion siopau eraill i fod yn ymwybodol o ymddygiadau dwyn o siopau a oedd yn targedu siopau Tsieineaid. Fodd bynnag, pan wnaeth yr awdur cyntaf ei wahodd i'r digwyddiad hacio cymunedol, gwrthododd y cynnig i fynychu'r digwyddiad. Dywedodd ei fod yn medru goddef y dwyn o'i siop, ar yr amod na fyddai'n achosi colled ariannol sylweddol i'w fusnes. ‘Rwy'n brysur yn fy siop ac ni allaf fforddio bod i ffwrdd,’ dywedodd, ‘Pa wahaniaeth y bydd hyn yn ei wneud, hyd yn oed os byddaf yn ei adrodd i'r heddlu?’

Esboniodd cyfranogwr benywaidd y gwahaniaethau rhwng rhywiau yn y gymuned Tsieineaid yn fanwl, a sut mae'r gwahaniaethau hyn yn effeithio er eu hymddygiad o ran adrodd am droseddau casineb.

Mae menywod Tsieineaid yn fwy bodlon i ddefnyddio'u lleisiau, tra nad yw dynion Tsieineaid yn awyddus i [wneud hynny]. Mae ein menywod yn fwy clên. Maen nhw'n hoffi siarad a mynegi eu hunain; tra bod dynion eisïau i eraill weld eu bod nhw'n gryf. Mae rhai o fy ffrindiau sy'n ddynion yn dweud 'Dydw i ddim eisïau i fy ffrindiau yn Tsieina wybod am hynny [h.y. y gwahaniaethu yn ein herbryn] oherwydd rwy'n teimlo fel fy mod yn colli parch eraill. [...] Rydw i eisïau dangos [iddyn nhw] fy mod i'n mwynhau bywyd, felly dydw i ddim eisïau i unrhyw un wybod am fy straeon gwael'.

Hefyd, mynegodd gyfranogwyr bryder ynghylch wynebu hiliaeth, oherwydd eu bod nhw'n ei chael hi'n anodd penderfynu pryd mae jôc ymysg ffrindiau neu anghydfod cyffredin yn troi'n drosedd gasineb a gymhellir gan hiliaeth. Gwnaeth un cyfranogwr gofio am sawl achlysur lle cafodd ei fab ei sarhau'n hiliol gan ei ffrindiau yn yr ysgol. Dywedodd, *'Maen nhw'n ffrindiau ac yn cyd-dynnu'n dda â'i gilydd. Fodd bynnag, pan fydd anghydfod, codwyd y mater bod fy mab yn Tsieineaidd'*.

*Defnyddiodd un o'r ffrindiau y gair 'ch**k' wrth anfon e-bost ato. Teimlon ni fod hyn yn annerbyniol. Anfonon ni'r e-bost hwn ymlaen at yr athro a gwneud cwyn. Dywedodd y disgybl a anfonodd yr e-bost mai jôc ydoedd ac nad oedd hi'n bwriadu ei bechu. Ymddiheurodd hi yn hwyrach. Mewn achosion fel hyn, roeddwn i'n teimlo bod yn rhaid i ni ddysgu ein mab i fod yn gryf yn yr ysgol. Mae angen iddo ddysgu gwrthsefyll ymddygiad fel hwn. Fodd bynnag, os mai jôc rhwng ffrindiau ydyw mewn gwirionedd, mae hynny'n iawn.*

Soniodd cyfranogwr arall am ddigwyddiad bychan yn ei chymdogaeth lle nad oedd hi'n teimlo'n gyfforddus i ymyrryd:

Ar un achlysur, yn ein parc lleol, aeth Cymro â'i gi Golden Retriever mawr i'r parc ble roedd grŵp o blant Asiaidd yn chwarae. Dywedodd un o'r plant, 'mae eich ci mor fawr ac ni ddylech chi fynd ag ef i'r parc lle mae llawer o blant bach'. Atebodd y dyn gan regi a dweud 'Ni ddylech chi fod yn fy ngwlad'. Mae'n anodd penderfynu pwy ddechreuodd yr anghydfod hwn, er fy mod yn credu bod y dyn wedi gorymateb ac na ddylai weiddi'r geiriau hyn wrth blant.

Roedd yn ddadlennol i lawer o fynychwyr y grŵp ffocws i ddysgu y gellir adrodd am drosedd gasineb nid yn unig gan y dioddefwr ond gan bobl eraill hefyd. Yn wir, nid oedd rhan fwyaf y cyfranogwyr yn ymwybodol o hyn. Mae hyn yn pwysleisio'r angen am fwy o fentrau addysgol i hysbysu cymunedau lleiafrifol y gall troseddau casineb gael eu hadrodd gan dystion hefyd, gan sicrhau gwell ymwybyddiaeth a mynediad at gymorth.

3, Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol

Yn ystod y sesiwn, gwahoddwyd y cyfranogwyr i adolygu Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol a phenderfynu beth sy'n gywir. Roedd trafodaethau wedi'u hwyluso yn canolbwyntio ar asesu effeithiolrwydd y polisiau hyn ac a ydynt yn mynd i'r afael ag agweddau ar y profiadau hiliol a rannwyd gan y cyfranogwyr.

Roedd ymateb cadarnhaol cyffredinol i'r holl bwyntiau arfaethedig ynghylch newidiadau y dymument eu gweld yn y Cynllun. Fodd bynnag, mae hefyd bryderon a rennir ynghylch effeithiolrwydd y polisiau.

Codwyd rhai cwestiynau am effeithiolrwydd y Cynllun mewn trafodaeth. Roedd teimlad bod y nod o **'ddileu hiliaeth ar-lein ac yn y byd go iawn'** efallai'n rhy uchelgeisiol i'w chyflawni, a phe bai'r Cynllun yn anelu at y nod honno, gallai ddefnyddio adnoddau ac ymdrech gwerthfawr gan gael effaith gyfyngedig yn y pen draw. Roedd y cyfranogwyr o'r farn bod angen ieithwedd mwy enllibus a realistig er mwyn mynd i'r afael â hiliaeth fel profiad personol. O ganlyniad, cafwyd awgrym i newid y gair *'dileu'* i *'lleihau,' 'rheoli,'* neu *'adnabod'*. Yn ogystal, mynegodd dau gyfranogwr bryderon ynghylch gor-blismona, gan amlygu'r her o gydbwysu ymdrechion i wrthsefyll hiliaeth tra'n diogelu rhyddid y wasg.

Ynghylch y pwynt: ***‘Mae pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn ymwybodol o’r gweithdrefnau cwyn wrth gyrchu gwasanaethau cyhoeddus a gallant wneud hynny yn eu hiaith ofynnol heb ofn, rhwystrau, neu ddial’***, amlygodd trafodaethau yr angen am linell gymorth benodedig ar gyfer adrodd am gamdriniaeth. Pwysleisiodd y cyfranogwyr mai llinell gymorth unigol a chanoledig fyddai’r ateb mwyaf effeithiol, gan alluogi galwyr i gael eu cyfeirio at yr adran briodol yn hytrach na gorfod ffonio llinellau cymorth niferus ar gyfer materion amrywiol.

Roedd ymdeimlad nad oedd y ***cydrannau diwylliant ac addysg*** fel cyfle cadarnhaol i adeiladu cysylltiadau wedi eu datblygu’n ddigonol yn y Cynllun. Awgrymwyd diwylliant ac addysg fel meysydd allweddol ar gyfer cyfleoedd organig a chadarnhaol a allai *‘wneud dieithriaid yn ffrindiau’* a *‘chreu cyfleoedd i integreiddio.’* Mynegwyd y gellid rhoi mwy o bwyslais ar feithrin cysylltiadau a mewnwelediadau cadarnhaol, a allai, drwy ddealltwriaeth a rennir, gyfrannu at leihau rhaniadau.

Cyfres o gwestiynau pwyntiedig sy’n canolbwyntio ar eglurder, tryloywder, a gweithrediad ymarferol y polisiau. Y thema gylchol yn nodiadau’r cyfranogwyr oedd yr ymholiad ‘sut’— ‘Sut maen nhw’n cael eu mesur?’ Tanlinellodd y llinell holi gyson hon y galw am gyfathrebu mwy eglur a thryloyw gan y llywodraeth ynghylch sut y byddai’r polisiau hyn yn cael eu gweithredu’n ymarferol a sut y byddai eu heffaith yn cael ei fesur. Mae angen mwy o dryloywder ynghylch y llinellau amser manwl ac aseinio cyfrifoldebau l’r holl randdeiliaid, NPOs a chyrrff anllywodraethol perthnasol. Mynegodd un cyfranogwr bryderon ynghylch y polisiau sy’n cael eu lleihau i ystumiau tokenistaidd lle gallai unigolion gwblhau tasgau penodedig, fel cyrsiau ar-lein, heb fewnoli na deall y materion sydd wrth law yn wirioneddol.

Ceir cred a rennir fod gweithredu ystyriol ac atebol o’r Cynllun yn atebol i anghenion a phrofiadau’r gymuned. ‘Pwy fydd y partneriaid a fydd yn rhan o weithredu a gorfodi cynllun mor uchelgeisiol?’ gofynnodd un cyfranogwr. O ran y partneriaid, cafwyd awgrym i gynnwys sefydliadau ethnig leiafrifol wrth gyflwyno a gorfodi’r cynllun hwn gan fod y cymunedau hyn yn adnabod eu pobl yn dda ac mae’n hollbwysig clywed eu lleisiau. ‘Mae sefydliadau cymunedol yn adnabod eu pobl yn well, defnyddiwch eu lleisiau!’

Ystyriwyd bod rôl cymunedau ethnig leiafrifol wrth gynnwys a chymdeithasoli mewnfudwyr newydd yn hynod bwysig. Gwnaeth un o’r cyfranogwyr ganmol rôl elusennau ethnig leiafrifol wrth helpu mewnfudwyr i ymgartrefu ac integreiddio i gymdeithas Brydeinig. Meddai: ‘Dylen ni fel pobl Tsieineaidd, fyfyrion ar ymddygiad ein cymuned a gwneud newidiadau hefyd. Er enghraifft, ydyn ni wedi talu digon o sylw i reolau a rheoliadau lleol ar dwrio am fwyd? Rwy’n gwybod yn Llundain fod rhai parciau wedi gosod arwyddion mewn Tsieinëeg Fandarín sy’n rhybuddio pobl i beidio â phigo garlleg gwyllt’. Mae ei sylw’n datgelu pwysigrwydd hunan-fyfyrion mewn cymunedau a rôl cymunedau ethnig wrth sicrhau integreiddio hwylus i fewnfudwyr newydd, yn enwedig wrth eu helpu nhw i ddeall arferion a rheoliadau lleol.

Yn ogystal â hynny, gwnaeth cyfranogwyr drafod pwysigrwydd addysg, gan bwysleisio bod angen mynd i’r afael â hiliaeth yn gynnwys drwy addysgu effeithiol, gan annog plant a phobl ifanc i drin pawb â pharch, heb ystyried eu cefndir hiliol. Thema gyffredin a

ddaeth o'r trafodaethau ynghylch sut gallai ymgyrchoedd gwrth-hiliaeth fod yn fwy effeithiol oedd rôl hollbwysig cydweithio rhwng sefydliadau addysgol, llywodraeth a chymunedau. Mae ein cyfranogwyr yn credu bod cynnwys cymunedau mewn trafodaethau polisi ac addysg - drwy wrando ar bobl a chlywed eu lleisiau - yn elfen allweddol wrth gyflawni tarfu ystyrion. Fel y dywedodd un cyfranogwr, 'Mae amrywiaeth ar y paneli sy'n gwneud penderfyniadau yn hanfodol.'

4, Argymhellion Pellach ar gyfer Creu Cymru Wrth-hiliol erbyn 2030

Gan symud y tu hwnt i feirniadu strwythurau presennol, bu cyfranogwyr yn y digwyddiad Community Hack yn cyfrannu at lunio gweledigaeth o Gymru Wrth-hiliol erbyn 2030.

Roeddent yn awgrymu creu adran Gwrth-hiliaeth benodol, â digon o adnoddau a chymorth ariannol, i gynnal ymdrechion Llywodraeth Cymru wrth ddelio â materion hiliaeth. Gwnaethant eirioli dros brosesau gwneud penderfyniadau clir ac effeithlon yn yr adran arfaethedig hon, ynghyd â chael system adrodd well sy'n nodi achosion o hiliaeth ond hefyd yn cymryd camau gweithredu mewn ymateb iddynt.

Maen nhw'n galw am arbenigedd er mwyn cefnogi'r llywodraeth i gyrraedd y targed o gael Cymru Wrth-hiliol erbyn 2030. Awgrymodd un cyfranogwr, gan dynnu sylw at bwysigrwydd ymchwil a data, *'Dylai'r llywodraeth asesu'r sefyllfa bresennol drwy wneud mwy o waith ymchwil a chael mesurau cliriach drwy weithredu ystadegau'*.

Maent yn credu y byddai cynnal hyfforddiant rhagfarn ddiarwybod wrth gyflogi pobl, yn enwedig yn y sector preifat, yn helpu i ddileu rhwystrau a chreu gweithle wirioneddol gynhwysol a chyflawni'r perfformiad busnes gorau.

Mae'r awgrymiadau hyn yn cyfleu ar y cyd awydd i gael ymyriad gan y llywodraeth sy'n fwy rhagweithiol, penodol ac ymatebol o ran mynd i'r afael â hiliaeth. Mae'r argymhellion a gafwyd gan gyfranogwyr yn amlygu manteision posib mabwysiadu ymagwedd sy'n seiliedig ar ddata, sy'n arbenigol ac yn atebol at lunio polisiâu gwrth-hiliaeth. Mae'r awgrymiadau hyn hefyd yn nodi angen canfyddedig am bolisi parhaus ar fentrau gwrth-hiliol yn strwythurau'r llywodraeth, gan wella effeithiolrwydd posib strategaethau presennol yn y dyfodol.

Casgliad

Amlygodd prosiect Community Hack hiliaeth amlwg a goblygedig a oedd yn targedu cymunedau Tsieineaidd ac ESEA, yn enwedig yn ystod pandemig COVID-19. Rhannodd llawer ohonynt profiadau o bobl yn pesychu atynt yn fwriadol, cael eu sarhau'n hiliol megis 'Chinese virus' neu bobl yn eu hosgoi'n gymdeithasol. Yn ogystal, dywedodd cyfranogwyr eu bod yn wynebu microymosodiadau, gan gynnwys cael eu trin yn wahanol mewn mannau cyhoeddus, camynganu eu henwau yn y gweithle, a gwahaniaethu yn eu herbyn mewn lleoliadau meddygol. Roedd y gwahaniaethu hyn yn ymestyn i fannau digidol, gydag unigolion yn wynebu sylwadau hiliol ar-lein, drwy e-byst, y cyfryngau cymdeithasol ac mewn amgylcheddau gemio. Nodwyd stereoteipiau hiliol a oedd yn aml yn cael eu lledaenu drwy'r cyfryngau a phlatfformau cymdeithasol, fel ffactorau a oedd yn cyfrannu at y profiadau hyn.

Gwnaeth y trafodaethau hyn hefyd archwilio adrodd am droseddau casineb. Dywedodd llawer o'r cyfranogwyr nad oeddent yn rhoi gwybod am achosion oherwydd rhesymau diwylliannol, amharoddrwydd neu gred na fyddai'r awdurdodau'n cymryd camau gweithredu ystyrlon. Nodwyd hefyd gwahaniaeth rhwng y rhywiau o ran parodrwydd i roi gwybod am droseddau, gyda menywod Tsieineaidd yn fwy tebygol o siarad allan na dynion, a oedd yn pryderu am golli wyneb. Dywedodd sawl cyfranogwr hefyd ei bod hi'n anodd gwahaniaethu rhwng sylwadau di-hid, microymosodiadau a throseddau casineb amlwg.

O ran *Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-Hiliol* Llywodraeth Cymru, roedd y cyfranogwyr yn cefnogi'r newidiadau arfaethedig yn gyffredinol ond mynegwyd pryderon am eu rhoi ar waith yn ymarferol. Gwnaethant gwestiynu dichonolrwydd dileu hiliaeth yn llwyr gan bwysleisio'r angen am fwy o fesurau ymarferol, megis llinell gymorth adrodd ganolog a mwy o gyfranogiad gan sefydliadau cymunedol. Roedd addysg yn faes allweddol ar gyfer meithrin cydweithio, integreiddio a lleihau rhagfarn.

Yn ogystal â hynny, cafwyd awgrymiadau gan gyfranogwyr ynghylch creu Cymru wrth-hiliol erbyn 2030. Gwnaethant gynnig gwell polisiâu, gan gynnwys creu adran gwrth-hiliaeth benodol, casglu data gwell wedi'i lywio gan ymchwil gadarn a mesurau cryfach i sicrhau cyfleoedd cyflogaeth cyfartal drwy gynnal mwy o hyfforddiant rhagfarn ddiarwybod yn y gweithle. Nodwyd bod agenda ymchwil a arweinir gan ddata ac ymagwedd fwy rhagweithiol sy'n cael ei harwain gan y gymuned, yn hanfodol i fynd i'r afael â hiliaeth yn effeithiol yn y blynyddoedd i ddod.

Yn olaf, hoffem amlygu'r heriau a geir oherwydd yr achosion cynyddol o hiliaeth mewn gofod digidol heb ffiniau, fel y dangoswyd gan yr astudiaeth hon a rhai cysylltiedig. Mae'r mater hwn yn arbennig o frys yn yr hinsawdd geo-wleidyddol presennol, lle mae rhaglenni Amrywiaeth, Cyfiawnder a Chynhwysiant (DEI) yn yr UD yn wynebu heriau difrifol. Mae newidiadau polisi yn llywodraeth yr UD hefyd wedi arwain at gorfforaethau digidol mawr, gan gynnwys Meta, yn lleihau eu hymdrechion DEI. Yn y tirlun digidol heb ffiniau hwn, mae gan elitiau gwleidyddol a busnes ddylanwad sylweddol ar ddisgwrs ar-lein, gyda'u camau gweithredu a'u rhywogaeth yn llywio safbwyntiau'n fyd-eang, gan gynnwys yng Nghymru. Mae angen brys am fentrau ymchwil a pholisi pellach i fynd i'r afael ag effaith gynyddol gwahaniaethu a hiliaeth digidol, yn ogystal â lliniaru'r risgiau maen nhw'n eu peri i genedlaethau'r dyfodol.

Cyfeirnodau

- Banaji, S., & Bhat, R. (2022). *Social Media and Hate*. Routledge.
- Bascara, V. (2006). *Model-Minority Imperialism*. University of Minnesota Press.
- CIWA. (n.d.). *Hate Crime Reporting*. Retrieved from Chinese in Wales Association: <https://chineseinwales.org.uk/project/hate-crime-reporting/>
- Costello, M., Cheng, L., Luo, F., Hu, H., Liao, S., Vishawamitra, N., . . . Okpala, E. (2021). COVID-19: A Pandemic of Anti-Asian Cyberhate. *Journal of Hate Studies*, 17(1), 108-118.
- Eichelberger, L. (2007). SARS and New York's Chinatown: The Politics of Risk and Blame During an Epidemic of Fear. *Social Science & Medicine*, 65(6), 1284-1295.
- Farhart, C. E., & Chen, P. G. (2022). Racialized Pandemic: The Effect of Racial Attitudes on COVID-19 Conspiracy Theory Beliefs. *Frontiers in Political Science*, 4. doi:<https://doi.org/10.3389/fpos.2022.648061>
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2014). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. SAGE.
- Lee, C., & Arroyo, J. C. (2022). A Typology of Local and State Government Responses to Racism: A Case of Anti-Asian Hate in the COVID-19 Pandemic. *Journal of Planning Education and Research*, 44(3), 1476-1487. doi:<https://doi.org/10.1177/0739456X22108>
- Lee, E. (2019). *The Making of Asian America: A History*. Simon & Schuster.
- Liamputtong, P. (2011). *Focus Group Methodology: Principle and Practice*. SAGE.
- Lu, Y., Baumler, E., Wood, L., Le, V. D., Guillot-Wright, S. P., & Temple, J. R. (2024). Racial Discrimination and Interpersonal Violence in Asian American Adolescents During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Adolescent Health*, 74(2), 246-251.
- Matamoros-Fernandez, A., & Farkas, J. (2021). Racism, Hate Speech, and Social Media: A systematic review and critique. *Television and New Media*, 22(2). doi:<https://doi.org/10.1177/1527476420982230>
- Sha, Y., Micallef, N., & Wu, Y. (2025). Dissecting the Advocacy Discourse Behind the #StopAsianHate Movement on X/Twitter. In L. M. Aiello, T. Chakraborty, & S. Gaito, *Social Networks Analysis and Mining. ASONAM 2024*. (Vols. Lecture Notes in Computer Science, vol 15213). Cham: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-031-78548-1_17
- Shah, N. (2001). *Contagious Divides: Epidemics and Race in San Francisco's Chinatown*. . University of California Press.
- Tchen, J. K., & Yeats, D. (2014). *Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear*. Verso Books.
- UK Parliament. (2020, October 13). *Chinese and East Asian Communities: Racism during Covid-19 [Hansard Debate]*. Retrieved from Hansard, House of Commons: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2020-10-13/debates/858E78B5-1049-4480-A1A7-5362FC12F47E/ChineseAndEastAsianCommunitiesRacismDuringCovid-19>
- UK Parliament. (2025, March 6). *Equality Act 2010*. Retrieved from Legislation.gov.uk: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/introduction>
- UK Parliament. (2025, March 6). *Public Order Act 1986*. Retrieved from Legislation.gov.uk: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/introduction>

- US Congress. (2021, May 20). S. 937 - *COVID-19 Hate Crimes Act*. Retrieved from [www.congress.gov: https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/937/text](https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/937/text)
- Wang, S. C. (2024). Storytelling as activism: Combatting anti-Asian racism with Asian American feminist, critical autoethnography. *Qualitative Psychology*. doi:<https://doi.org/10.1037/qup0000316>
- Welsh Government. (2022, June 7). *Anti-racism Wales Action Plan: 2022*. Retrieved from [www.gov.wales: https://www.gov.wales/anti-racist-wales-action-plan-2022](https://www.gov.wales/anti-racist-wales-action-plan-2022)
- Welsh Government. (n.d.). *Hate Hurts Wales*. Retrieved from [www.gov.wales: https://www.gov.wales/hate-hurts-wales](https://www.gov.wales/hate-hurts-wales)
- Wu, Y., & Wall, M. (2021). COVID-19 and viral anti-Asian racism: A multimodal critical discourse analysis of memes and the racialization of the COVID-19 pandemic. *Journal of Contemporary Chinese Art*, 8(2), 107-127.
- Wu, Y., & Wang, X. (2007). *Gendered Active Civic Participation: The Experience of Chinese Immigrants in Europe*. Retrieved from POLITIS: Interdisciplinary Centre for Education and Communication in Migration Processes: https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2009-01/docl_6941_422878151.pdf

Atodiadau: Hiliaeth Gwrth-Asiaidd yn y Gofod Digidol

Ffigur 1. Trydar gan Kirk (2020) yn Tarddu'r Term 'China Virus'.

← Tweet

Charlie Kirk ✓ @charliekirk11 · Mar 10, 2020

Now, more than ever, we need the wall

With China Virus spreading across the globe, the US stands a chance if we can control of our borders

President Trump is making it happen

I explain why this matters & SO MUCH MORE!

Subscribe—apple.co/3355T5b

From **Charlie Kirk** ✓

Ffigur 2. Bwrdd Stori'r Mîm *Kung Flu Kid* a Ail-drydariwyd gan Donald Trump (2020).

	
<p>Shot 1 Action: COVID-19 /China squares up to the US/Trump. Dialogue: Referee: 'Ready. Fight'. FX: Crowd noise. Background sound.</p>	<p>Shot 2 Action: COVID-19/China targets the US/Trump injured leg. Dialogue: None. FX: Dramatic music. Crowd noise. Connotating shock and concern.</p>
	
<p>Shot 3 Action: The US/Trump uses karate kick to knock out COVID-19/China Dialogue: Trump: 'It comes from... China... It's not going to happen as long as I'm the President!' FX: Kick sound effect. Crowd cheering.</p>	<p>Shot 4 Action: Donal Trump bats away aminated COVID-19 signs. Dialogue: Donal Trump: 'Get this thing out of here, will ya'?' FX: Music. Chorus of 'You're the Best Around' by Joe Esposito (from <i>Karate Kid</i> soundtrack).</p>

Ffigur 3. Mîmau *Corona-chan* yn Dangos Both Hiliaeth a Rhyweddoliaeth.

Ffigur 4. Fideo Cerddoriaeth Mîm Corona-chan.

Ffigur 5. Delweddau Cosplay Corona-chan.

